

Egy besúgó tisztikereszttel

2005. január 29. MNO

Bácskai Tamás 1956. november 29. és 1961. augusztus 16. között bizonyíthatóan együttműködött a Kádár-éra titkosszolgálatával. Ez idő alatt nemcsak kollégáiról, hanem családtagjairól és azok barátairól is rendszeresen jelentett. A rendszerváltozás óta bankok felügyelőbizottságaiban, napi- és hetilapok szerzőjeként kamatoztatja tehetségét a nemzetközi karriert befutó közgazdász. Munkásságáért 1999-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével tüntette ki Göncz Árpád államfő.

Ha tetszett a cikk, ossza meg ismerőseivel

A „Szabó István” fedőnevű ügynök „M” dossziéját 1957 januárjában nyitották meg a hírszerzési feladatkörű II/3-a osztályon. Az „M” – azaz munkadosszié – az ügynök által kézzel írt eredeti jelentéseket is tartalmazza. Az ügynök által elvégzett feladatokat az operatív tiszt értékelte, megjegyzéssel látta el, és az ügynöknek adott újabb feladatot is feljegyezte a jelentés végére. „Szabó István” első tartótisztje Zima Péter főhadnagy volt. A hírszerzéstől 1957 decemberében átkerül a belső reakció elhárításával foglalkozó II/5-e alosztályra, új tartótisztje 1958 áprilisától Bárdos József százados lett. Ekkoriban új fedőnevet is kap: „Nagy Lajos” néven írja jelentéseit. 1959 decemberétől Kovács Tibor őrnagy irányítja a munkáját. „Szabó István”, majd „Nagy Lajos” – azaz Bácskai Tamás – 1956. november 29. és 1961. augusztus 16. között bizonyíthatóan rendszeresen adott jelentéseket apjáról, testvéréről és annak férjéről, felesége szüleiről, azok rokonairól és barátairól, gyermeke óvodájáról, első feleségéről, Gál Éváról, annak második férjéről és barátairól. Jelentett munkatársairól, akikkel a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemen (MKKE) együtt dolgozott: többek között Ádám Györgyről, Ganczer Sándorról, Huszár Gézaról, Kerényi Máriáról, Markos Györgyről, Szentes Tamásról, Kádár Ivánról, Mátyás Antalról, Nagy Tamásról, Szecskő Tamásról. Jelentett pénzügyminisztériumi munkatársairól: Liska Tiborról, Pulai Miklósról, a Petőfi Körről, Tánczos Gáborról, Bohó Róbertről, Hegedűs Andrásról, Kiss Károlyról. De jelentett Kornai Jánosról, a

világszerte elismert közgazdásról is. Jelentést írt filmesekről, művészekről: Bacsó Péterről, Banovich Tamásról, Darvas Ivánról, Makk Károlyról, Palotai Borisról.

Az első, 1956. november 29-én adott jelentése Banovich Tamás filmrendezőről szól. „Panovits vagy Manovits Tamás filmrendező” az elmúlt hetekben mint összekötő vett részt a harcokban. „Rendszeresen felkereste a hegyekbe felmenekült fiatalokat, és sorra járta azok szüleit, átadta üzeneteiket.” „Szabó István” közölte még, hogy Panovits vagy Banovits és több társa a harcok ideje alatt több száz méter filmet készítettek. „Ezeket a filmfelvételeket – melyek elsősorban a szovjet csapatok támadásait örökítik meg – egymás lakásán rejtették el.”

A forradalom alatt készült híradó- és dokumentumfilmeket a rendőrség begyűjtötte, a lefoglalt filmekben szereplő személyeket azonosították. A következő napon egy Kondor nevű fegyveres felkelő rejtékhelyéről is jelent. Ebben az időben még az újonnan alakult karhatalmi csoportok a szovjet katonákkal karöltve járták Budapest utcáit, a forradalmárokat vadászva, akiket éppen a besúgói és ügynöki jelentések, fényképek, mozgófilmek alapján tartóztattak le.

Liska Tiborról a következőket írta: „A Pénzügyminisztériumban a Kádár-kormány el nem ismerésének fő szószólója és az MSZMP megalakulása elleni kampány szellemi atyja Liska Tibor (...) Olyan kijelentést is tett, hogy: Én igazán szeretem a ruszkat, de most már menjenek a fenébe, valamint az MSZMP megalakítása után azt mondta: Lesz még forradalom Magyarországon, legalább tudjuk, kik az árulók (...) Jó barátja Máriáss Antal.”

Saját tanártársairól, a közgazdasági egyetem dolgozóiról is rendszeresen jelentett: „Beszéltem Markos Györggyel, az MKKE dékánjával. Markos elmondta (...), mégsem lép be az MSZMP-be, mert az a véleménye, hogy az MSZMP ideológiája, a lenini tételek már több mint 50 évesek és elavultak.”

1957. március 4-én újabb jelentést adott le az MKKE vezetéséről, sőt saját javaslatait is megtette az antikommunista hangok elnémitására: „Az egyetem élén 3 tagú direktórium áll: Huszár Géza, Markos György, Vajda Imre. Huszár Géza volt az, aki november végén a kari tanácsülésen a Marx Károly név törlését javasolta, és az egyetem átszervezésére a 30-as évek német közgazdasági egyetemeinek mintájára készített tervet (...) Markos György az élesen antikommunista Ádám György befolyása alatt áll, és a kommunista professzoroknak polgári elemekkel való felváltását tűzte ki célul.” Mindezek alapján megteszi a javaslatait is.

Indítványozza, hogy az egyetem élére „tekintélyes és erélyes kommunista tudóst” nevezzenek ki. Javasolja, hogy Markos György dékánt váltsák le. Ádám Györgyöt, „aki maga köré tudja csoportosítani a fiatal tanszemélyzet és hallgatók egy részét s aki mindig az ellenforradalom taktikáját közvetíti”, távolítsák el.

A jelentésben szereplő Markos György és Ádám György aktív tagjai voltak a Magyar Értelmiségi Forradalmi Bizottságnak. Ádámot tíz évre ítélték a Rajk-perben, 1954-ben büntetését eltörölték, de az MDP nem rehabilitálta. Ádám György 1956. november 4. után nyíltan agitál az MSZMP és a Kádár-kormány ellen a diákság körében.

Zima Péter tartótiszt a jelentést a következő megjegyzéssel látta el: „Az ügynök javaslatával egyetértek, és feltétlen szükségesnek látom azok megoldását. Egyébként Ádám Györgyöt javasoltam preventív őrizetbe venni március 15-e előtt.”

Három nappal később újabb jelentést írt Markos Györgyéről. A tartótiszt megjegyzése: „Javasolom Markos Györgyöt preventíve őrizetbe venni s részletesen kihallgatni október 23-tól kifejtett tevékenységére vonatkozóan.”

Ádám Györgyről március 17-én „Szabó István” újra jelent: „Kézcsókra járult Mindszentyhez, állítólag azért, hogy fellépjen Mindszenty az utcai népitételek ellen. Megjegyzem, hogy a napokban letartóztatott Kerényi Mária, a Marx egyetem nyelvtanárnője kapcsolatban volt

Ádámmal.”

Zima utasítása: „Ügynök feladata továbbra is adatokat megtudni Ádám György október 23-tól kifejtett tevékenységére vonatkozóan. Intézkedés: megállapítjuk, hogy Kerényi Mária jelenleg hol van őrizetben, és kihallgatjuk Ádámra vonatkozóan.”

Ádám Györgyöt 1958-ban életfogytiglani börtönre ítélik, Markost eltávolítják az egyetemről. Májusban arról számol be tartótisztjének, hogy találkozott Bod Péterrel és feleségével, akik sajnálkoztak Nagy Imre és társai sorsa felett, Kádár elvtársról pedig gúnyosan azt mondták: „az igazság a mindenkori politikai helyzet függvénye”. Majd megjegyezték az ügynöknek: „Ne ülj biztosan, neked is bajod lesz még, hogy a Tánczos rokona vagy.”

Tánczos Gáborról – aki Bácskai sógora – 1957 tavaszán közel háromoldalas részletes jelentést tett. Tánczost és feleségét ekkor Nagy Imréekkel együtt Romániába deportálták. A jelentésben részletesen beszámol arról, hogy Rajk temetését, illetve a felvonulást (1956. október 6. – a szerk.) Tánczos szervezte meg, ő vezette, az egyetemről Kádár Iván, Ádám György és Bohó Róbert voltak a segítői. Közli azt is: az október 23-i tüntetés előkészítésében is komoly szerepet vállalt Tánczos, és az „ellenforradalmárok” mellé állt.

„Okt. 23. és nov. 4. között a Petőfi Kör vezetőségének újjáalakításán – elmondása szerint – teljesen megtagadta a szocializmust (...) Tánczos nov. 4-én reggel Szilágyi nevezetű személy telefonhívására elment a jugoszláv követségre. Szilágyi azzal indokolta Tánczosnak jugoszláv követségre való menetelét, hogy le fogják tartóztatni.”

Ember Judit Menedékjog című könyvében Bácskai Vera, Bácskai Tamás húga, Tánczos Gábor özvegye így emlékezik: „November 4-én hajnalban, az én emlékezetem szerint a jugoszláv nagykövetségről telefonáltak. A telefon a szomszéd lakásban, anyáméknál volt, és azt mondták, hogy Gyuri (azaz Tánczos) menjen be a követségre. Személy szerint őt kérték, de felvetődött, hogy jobb volna, ha én is vele mennék, mert ha esetleg keresnék, akkor engem visznek helyette. Emlékeim szerint ez a bátyámnak volt az ötlete, ő azonban másképp emlékszik, de bennem így él.”

Az ügynök rendkívül pontos értesülésekkel rendelkezett a Romániában fogva tartott Nagy Imre-csoport tagjairól is. Pontosan tudta, milyen személyi konfliktusok alakultak ki, kiket őriztek elkülönítve, illetve kik egyeznének ki Kádár János kormányával. Ezeket az információkat természetesen megosztotta tartótisztjével, Zima Péterrel is, jelentésében a hozzátartozóknak írt levélre hivatkozik.

Április elején Tánczos Gábor Lenin körúti lakásáról – ahol akkor Bárkány György (felesége testvére – a szerk.) lakott – a Petőfi körösök elvitték dokumentációs anyagaikat, amelyek terhelő bizonyítékok lehettek volna ellenük. Az ügynök „Szabó István” ezt is azonnal jelentette. Bárkány azt mondta az ügynöknek, hogy nem ismerte fel, hogy kik voltak, akik elvitték az iratokat. A jelentést mégis e sorokkal zárta: „A Petőfi Kör volt vezetői közül rendszeresen kapcsolatot tartanak egymással: Hegedűs András Eötvös egyetem marxizmus tanszék és felesége, Ember Mária újságíró, Csanádi György Marx egyetem jogi tanszék és felesége, Eötvös egyetem marxizmus tanszék, Pataky Ferenc volt DISZ-funkcionárius és felesége, Sós Mária Eötvös egyetem pedagógiai tanszék, Fekete Ferenc, a Közgazdasági Szemle szerkesztője, Tardos Márton Külkereskedelmi Kamara, Bohó Róbert Marx egyetem filozófia tanszék, Litván György tanár és felesége (azaz Gál Éva), Országos Levéltár.”

Az életfogytiglanra ítélt Ádám György és társai elleni perben Bohó Róbertet 8 évre ítélték. 1959. március 4-én Litván Györgyöt 6 évre, Hegedűs Andrást 2 évre ítélte el a bíróság. Tánczos Gábort 1958. augusztus 19-én 15 évre ítélték. Tánczos egyéni kegyelemmel szabadult. A Charta 77 aláírása után nem sokkal, 1979 decemberében öngyilkos lett. Mint ismeretes, a

dokumentum aláíróit a rendőrség zaklatta.

Bácskai karrierjének lehetősége már 1958-ban felcsillan. Nem sokkal Nagy Imre és társai kivégzése után jelenti tartótisztjének: „Javasoltak 6 hónapra Bécsbe, a Nemzetközi Békeintézetbe magyar delegátusnak. Az MSZMP titkársága dönt a kérdésben.”

A tartótiszt megjegyzése: „Ha ez ránézésre pozitív döntést fog jelenteni, akkor meggondolandó a vele való további bánásmód. Ha úgy határoz a titkárság, hogy kimegy, akkor javaslok egy alapos megrázást vele szemben, de a további felhasználását.”

1961. áprilisi jelentésében a Kiss Károly költővel történt beszélgetéséről számolt be, a költővel Tánczos Gáborné Bácskai Vera ismertette össze. A Petőfi körös és más forradalmi tevékenysége miatt bebörtönzött, majd amnesztiával szabadult Kiss részletesen beszélt börtönelményeiről és rabtársairól. Kiss Károly véleménye szerint Krassó György nagyon „vagány, gerinces, bátor” ember. „Kitűnő” embernek tartotta Széll Jenőt, Ádámot, Földvári Rudolfot, Márton ezredest, Marián Istvánt. Az ügynök által idézett beszámoló szerint Eörsi István „nevetségesen viselkedett”, „állandóan a nyilasok és a fasiszták tetszésére pályázott, megjátszotta a magyar költőt, egyszer fegyelmije volt, mert piros, fehér, zöld gombokat varrt fel a ruhájára.”

1959. március 6-án kelt jelentése példa arra, hogy „Nagy Lajos” nemcsak szűkebb családjáról jelentett – többek között anyósáról, Palotai Erzsiről –, hanem kihasználta azok szerteágazó kapcsolatait is a művészvilágban: „Palotai Erzszi előadó-művésznő a felszabadulás után férjével együtt az SZDP tagja volt, s az egyesüléssel került az MDP-be. Az MSZMP-be sem ő, sem férje nem lépett be. Férje, Komlós Aladár tudatos szociáldemokrata. Ezért az 1950-es években leváltották egyetemi magántanári állásából, s középiskolában tanított (...) Másik tényezője politikai arculatuk kialakításának baráti körük. Szoros barátságban voltak az elhunyt Gáspár Endrével, a kitelepítettek finanszírozójával. Ugyancsak jó barátságot tartottak Török Erzsivel, a Kodály köréhez tartozó, nacionalista és reakciós beállítottságú énekesnővel. Baráti viszonyban voltak Illyés Gyulával, akinek a magatartása szinte iránymutató volt a számukra. Eléggé jó kapcsolatban voltak Veres Péterrel. Általában majd a bőrükből bújtak ki, hogy zsidó voltak ellenére a népi írók – elég antiszemita – társasága befogadja őket. El is érték, hogy az akkori írószövetség – Veres Péter állítása szerint – Kossuth-díjra javasolta Palotai Erzsit, amit azonban ezek után sem kapott meg (...) Gyárfás Miklós, a Színiakadémia tanára, író, dramaturg, valamint Palotai Boris és Bacsó Péter baráti köre, írók, filmesek (Banovich Tamás, Makk Károly, Fehér Imre, Szász Péter, Thurzó Gábor). Így már az ellenforradalom előtt teljesen az írószövetség és az Irodalmi Újság vonalán álltak (...) hazaárulóknak nevezték a kormány és a párt vezetőit (...) a Nagy Imre-ügy után, boszorkánypereket emlegettek, „a múlt visszatéréséről” beszéltek. Állandóan szidták Sándor Kálmánt, Mesterházi Lajost, a párthoz hű írókat és az Élet és Irodalom körét (...)”

Bárdos József tartótiszt megjegyzése: „Az ügynök családi kapcsolatban van Palotai Erzsivel. (Felesége anyja.) Módja van a feladatok elvégzésére, arra vállalkozott is. Most összefoglalót adott röviden róluk, de régebben már több jelentést hozott róluk. Arra a célra, hogy megismerjük ezeket az embereket – ez az anyag is jó hozzájárulás.

Utasítás: Jöjjön össze a családdal, s beszéljék meg a három előadói esetet.”

Bácskai ügynöki tevékenységét 1961-ben lezárta, 1962-től a Békevilág tanácsnál hat éven át „kutatta a békét” – saját megfogalmazása szerint.

Bácskai Tamást – a „Szabó István”, később „Nagy Lajos” fedőnevű ügynököt – az öt nyelven beszélő neves közgazdászt, 1999-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével tüntette ki Göncz Árpád elnök. „Azt hiszem, kétféle ember okozhat problémát: az, aki nem ért

hozzá, meg az, aki nem tisztességes” – nyilatkozta ebből az alkalomból a díjazott.

Bácskai Tamás egyetemi tanár, jogász, közgazdász. Született: Budapest, 1925. május 30. Tanulmányok: Berzsenyi Dániel Gimnázium, Pázmány Péter Tudományegyetem (1943–47), Színiakadémia (1945–47). 1947–48-ban a jóvátételi hivatalban orosz nyelvű kereskedelmi levelező, majd a Gazdasági Főtanácshoz kerül, 1949–50-ben a Pénzügyminisztériumban dolgozik. 1950-től a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemen tanít. 1962 és 1968 között a Békevilágtanács titkára Bécsben. Ugyanekkor Ghánában, Tanzániában bukkan fel tanácsadóként. 1968 és 1984 között a Magyar Nemzeti Bank vezető munkatársa. 1984-től az MKKE tanszékvezetője. A Nemzetközi Bankárképző Intézet oktatási igazgatója, több külföldi egyetem vendégtanára. 1988-tól a Magyar Tőzsdealapítvány Bizottságának elnöke. 1994 és 1996 között a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány kuratóriumának elnöke

Laczik Erika